

A Magyar Bizottság szerepvállalása az Új Szó és a Csemadok megalapításában

ÁRPÁD POPÉLY

ROLE OF THE HUNGARIAN COMMITTEE IN THE CREATION
OF THE ÚJ SZÓ AND THE CSEMAKOK

323.1(437)"1948/1949"

323.15(=511.141)(437.6)"1948/1949"
329(437))"1948/1949"

Czechoslovakia. Nationality issue. Hungarian minority. Slovak Communistic Party. Hungarian Committee. Új Szó. Csemadok. Re-slovakisation.

A második világháború befejezése óta jogfosztott csehszlovákiai magyarság számára az 1948-as esztendő hozta meg a változást. A magyarsággal kapcsolatos állampárti döntések végrehajtása a szlovák kommunista pártvezetés melletti ún. Magyar Bizottság feladata volt, az 1948 őszén létrehozott bizottság tevékenysége azonban sajnálatos módon a (cseh)szlovákiai magyarság történetének fehér foltjai közé tartozik, annak feldolgozásával máig adós mind a szlovák, mind pedig a magyar historiográfia.

A magyar kisebbség második világháború utáni történetének bemutatására elsőként vállalkozó Juraj Zvara monográfiái az említés szintjén foglalkoztak ugyan a Magyar Bizottsággal,¹ annak tevékenységét azonban sem Zvara, sem a korszakkal foglalkozó későbbi szakirodalom nem részletezte. Zvara pár mondatos rövid leírása ráadásul több pontatlanságot is tartalmaz, amelyeket a későbbiekben általában a magyar kutatók is átvettek, tévesen közölve többek között a bizottság megalakulásának időpontját (1948. szeptember 7.), fennállásának időhatárait (1949–1951), tagjainak számát (5), valamint magát személyi összetételét is.² Ennek a hiánynak legalább részbeni pótlását, valamint a szakirodalom által tényként kezelt, a történetírók által nem ellenőrzött, ennek ellenére kézzől kézre vándoroltatott téves állítások kiigazítását célozza az alábbi tanulmány, amely a bizottság üléseiről készült feljegyzések és a szlovák pártvezetés dokumentumai alapján kísérli meg bemutatni a Magyar Bizottság megalakulásának körülményeit, tevékenységének – elsősorban az Új Szó megszervezésének és a Csemadok létrehozásának szentelt – kezdeti szakaszát, s árnyalni e két meghatározó kisebbségi intézmény megalakulására vonatkozó ismereteinket.

*

1948 februárja a magyar kisebbséget a teljes jogfosztottság állapotában találta. A kommunista hatalomátvételt követő hónapok gyakorlatilag semmiféle pozitív válto-

zást nem hoztak e téren, hiszen a kommunista párt árnyalatnyival sem folytatott kevésbé magyarellenes politikát, mint a felszámolt polgári pártok. A csehszlovák kormány és a kommunista párt 1947–1948 fordulóján még semmi jelét nem mutatta annak, hogy változtatni kívánna a magyar kisebbséggel kapcsolatos álláspontján, a magyarkérdés megoldását továbbra is a régi elgondolások alapján: a lakosságcsere és a reszlovakizáció folytatásával, a jogfosztás fenntartásával képzelte el, sőt újra és újra felmerült a magyar lakosság országon belüli széttelepítésének, valamint teljes kitelepítésének gondolata is. A kormány 1947. október 14-i ülésén Vladimír Clementis, a kommunista párti külügyi államtitkára azzal a javaslattal állt elő, kéri fel a Szovjetuniót, hogy saját németországi megszállási övezetébe fogadjon be 50 ezer magyarországi németet, hogy helyükre további szlovákiai magyarokat lehessen telepíteni. Clementis szerint a reszlovakizáció, a lakosságcsere és az utólagos kitelepítés után Csehszlovákiában maradó magyarokat úgy kellene széttelepíteni, hogy „ne alkossanak homogén egységet”.

A csehszlovák kormány mindezek alapján a szovjet kormányhoz intézett 1947. november 11-i memorandumában a csehszlovák–magyar lakosságcsere meggyorsítását s további 150 ezer magyar kitelepítésének lehetővé tétele érdekében ugyanennyi magyarországi német Németországba telepítését kérte a Szovjetuniótól.³ Moszkva reakciója a csehszlovák kérésre nem ismert, azonban annak ismeretében, hogy a szovjet vezetés ekkorra már kezdte átértékelni a csehszlovákiai magyarság kitelepítését támogató álláspontját, s azon tény alapján, hogy a terv nem valósult meg, valószínűsíthető, hogy nem támogatta azt.

Vladimír Clementis 1948. január 14-én, tehát alig egy hónappal a kommunista hatalomátvételt megelőzően még mindig arról tájékoztatta a pozsonyi kommunista pártvezetést, hogy a kormány – a kassai kormányprogramban és a Gottwald-kormány programjában is megfogalmazott elvekkel összhangban – továbbra sem szándékozik változtatni a magyar kisebbséggel szembeni politikáján. Szlovákia Kommunista Pártja (SZLKP) Központi Bizottságának Elnöksége ezek után határozatban szögezte le: úgy kell eljárni, hogy a nyilvánosság tudatosítsa, miszerint „a párt álláspontja nem változott és kisebbségi politika nem lesz”.⁴

Ilyen körülmények mellett természetesen a februári hatalmváltás sem hozott fordulatot a magyarkérdés kezelésében. A magyarellenes politika változatlan továbbélésére, sőt esetleges fokozásának lehetőségére a magyar kisebbség jogvédelmi harcát felvállaló egyik szervezet, az illegális Csehszlovákiai Magyarok Végrehajtó Bizottsága 1948 márciusában készült s az illetékes magyarországi fórumokhoz eljuttatott jelentése a következőképpen hívta fel a figyelmet: „Magyar–csehszlovák viszonylatban a csehszlovák belpolitikai fordulat aligha fog hozni kedvező változást. [...] A magyar kisebbség eltüntetésének tervét ugyan annak idején vállalta a most feloszlott szlovák és cseh reakció is, de szolidárisan a terv tervezőjével, a kassai kormányprogram megalakítójával, Klement Gottwalddal s a mögéje felsorakozó Kommunista Párttal. Csak a tájékozatlan figyelő képzele, hogy a baloldali csehszlovák demokrácia pozitív értelemben fogja megoldani a három év óta megoldatlan csehszlovákiai magyar kisebbségi kérdést. A magyar kisebbségi kérdés volt az egyetlen, amelyben a most megrostált reakciós pártok tökéletesen megegyeztek a hatalmon levő Kommunista Párttal. [...] A reszlovakizáció néven ismert akció ma sokkal erősebb mértékben folytatódik tovább és nyeli el naponként ezerszámra a

szlovákiai magyarokat. A mostani csehszlovák belpolitikai fordulat a magyarság elleni intézkedéseket valószínűleg hatályossá, teljessé és kíméletlenné fogja tenni. Ez várható a magyarság irányában az új belügyi megbízottól,⁵ aki eddig mint a csehszlovák–magyar vegyes bizottság és a csehszlovák–magyar áttelepítés vezetője kérelmetlennek bizonyult magyarellenes álláspontja érvényesítésében.”⁶

1948 februárja után valóban minden maradt a régiiben: nemcsak a lakosságcsere folytatódott tovább, nemcsak a reszlovakizáció zajlott változatlanul, hanem érvényben maradt valamennyi korábbi magyarellenes jogszabály, a központi és a szlovák állami szervek pedig sorra fogadták el és foganatosították az újabb és újabb jogfosztó intézkedéseket. A magyarokat kizárták a kommunista irányítás alatt álló Nemzeti Front különböző szerveinek az új hatalom kiépítésében meghatározó szerepet játszó ún. akcióbizottságaiból, amelyek ráadásul 1948 tavaszán Dél-Szlovákia számos járásában és településén hoztak rendeletet a magyar istentiszteleti nyelv, ill. a magyar nyelv közéletben való használatának tilalmáról.

Csehszlovákia 1948. május 9-én elfogadott új alkotmánya a nemzetiségi jogokkal nem foglalkozott, s a kisebbségek létezéséről még csak említést sem tett, ellenben leszögezte, hogy „államunk nemzetállam lesz, mentes minden ellenséges elemtől”.⁷ Hasonló szellemiségű volt a már április 21-én meghozott új iskolatörvény is, amely magyar iskolák létesítésének lehetőségével nem számolt. A május végén megtartott parlamenti választásokon a németek és a magyarok – a reszlovakizáltak kivételével – továbbra sem vehettek részt, s ugyanebben a nacionalista légkörben került sor 1948. június 11-én a magyar és német eredetű, ill. hangzású helységnevek elszlovákosítására, amely során 710 – többségében magyarulakta – település nevét cserélték fel mesterséges szlovák névvel, megszüntetve egyúttal a kisebbségek által lakott települések kétnyelvű megnevezését.⁸

A csehszlovák kommunista párt- és állami vezetésnek azonban 1948 nyarán be kellett látnia, hogy változtatnia kell a magyar kisebbséggel szembeni politikáján. Egyrészt világossá vált, hogy az ekkor már csak vontatottan haladó lakosságcsere nem hajtható végre az általa tervezett és remélt mértékben, s mindenképpen számolnia kell a magyar lakosság egy részének helyben maradásával, amelynek helyzetét idővel rendeznie kell. Másrészt ekkor már a szovjet vezetés is arra törekedett, hogy a szovjet hatalmi tömbön belül kiküszöböljön minden olyan destabilizációs tényezőt, amely negatívan befolyásolhatná az érdekszférájába tartozó országok egymáshoz fűződő viszonyát. Végezetül pedig 1948 folyamán a magyar kommunista párt- és állami vezetés is egyre határozottabb nyomást gyakorolt Prágára, s többször tudtára adta csehszlovák partnerének, hogy a két ország közötti baráti viszony megteremtésének elsőrendű feltétele a magyar kisebbség helyzetének pozitív értelmű rendezése.

A magyar pártvezetéssel történt tárgyalásokkal párhuzamosan előbb 1948. július 19-én Csehszlovákia Kommunista Pártja (CSKP) KB Elnöksége, majd szeptember 27–28-án az SZLKP KB, szeptember 30-án pedig a prágai kormány ülésén is döntés született a magyarság helyzetének rendezéséről. Az elfogadott határozatok kilátásba helyezték a magyarok csehszlovák állampolgárságának visszaadását, mezőgazdasági vagyonuk elkobzásának felfüggesztését, a Csehországba deportáltak hazatérésének lehetővé tételét, a magyar nyelvű oktatás újraindítását, magyar nyelvű sajtótermékek megjelenítését, valamint hogy a magyar lakosság a már megle-

vő társadalmi szervezetekben és egy magyar kultúregyesületben tömörülhessen. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor megengedhetetlennek tartották bármiféle kisebbségi státútum elfogadását, magyar politikai tömörülés vagy párt létrehozását csakúgy, mint a reszlovakizáltaknak a magyarság soraiba való visszatérését, megakadályozva többek között, hogy gyermekeik magyar iskolai osztályokat látogassanak.⁹

Az SZLKP KB Politikai Titkársága már a magyarsággal kapcsolatos párt döntések előkészületei során, 1948. július 13-án határozatot hozott arról, hogy ki kell dolgozni a magyarok pártba való felvételének irányelveit, egyúttal elrendelte egy olyan bizottság felállítását, amelynek feladata lesz többek között a magyar ifjúság felkarolására, a magyar kulturális szövetség megszervezésére és magyar sajtótermékek megjelentetésére vonatkozó javaslatok előkészítése.¹⁰

A magyarkérdésekkel foglalkozó s a későbbiekben Magyar Bizottság néven fellépő bizottság létrehozására azonban meglehetősen hosszú idő elteltével, az SZLKP KB Politikai Titkárságának 1948. november 12-i ülésén került sor. A Politikai Titkárság a júliusi határozat végrehajtásával megbízott Koloman Moško¹¹ KB-titkár előterjesztése alapján a bizottság elnökévé Daniel Okáli belügyi megbízottat, tagjaivá pedig a két világháború közötti csehszlovákiai kommunista mozgalom magyar pártmunkásait: Major Istvánt, Lőrincz Gyulát, Kugler Jánost, Rabay Ferencet és titkári minőségben Fábry Istvánt nevezte ki.¹² Személyi összetétele, de még inkább elnökének személye ugyanakkor mintegy determinálta a bizottság mozgásterét és jogköreit, s előrevetítette, hogy a pártvezetés a bizottságnak nem valamiféle érdekvédelmi szerepet szán, hanem csupán a magyarsággal kapcsolatos párthatározatok előkészítését és végrehajtásának elősegítését.

A Politikai Titkárság november 12-i határozata szerint a bizottság a párt Központi Bizottságának segéd- és tanácsadó szerve lesz, semmiféle formában nem léphet fel nyilvánosan, munkáját a KB Elnökségének irányelvei alapján fogja végezni, javaslatait minden esetben az elnökségnek kell előterjesztenie, s az elnökségnek kell azokat jóváhagynia.¹³

Létrehozásával egy időben a bizottság megbízást is kapott egy magyar nyelvű lap kiadására vonatkozó javaslatok kidolgozására és előterjesztésére. A magyar kisebbség 1945 óta mindennemű magyar sajtóterméket nélkülözni volt kénytelen. A felvidéki magyarság gyakran több évtizedes múltú lapjai a front átvonulásakor, 1944 végén és 1945 elején sorra beszüntették megjelenésüket, újraindulásukat pedig az újonnan berendezkedő (cseh)szlovák hatóságok nem engedélyezték, ráadásul Gustáv Husák akkori belügyi megbízott 1945. május 18-án kitiltotta Szlovákia területéről az összes magyarországi sajtóterméket is. A Belügyi Megbízotti Hivatal ezt követően csupán három és fél év elteltével, 1948. december 15-én engedélyezte egyes magyarországi sajtótermékek szlovákiai behozatalát. Prágában, a Csehszlovákia területére deportált magyarok számára 1948. július 28-tól *Jó Barát* címmel megjelent ugyan egy magyar nyelvű hetilap, ennek terjesztését azonban Cseh- és Morvaország területére korlátozták.¹⁴

A Politikai Titkárság irányelvei szerint a létrehozandó lap a kommunista párt sajtóorgánuma lesz, hetilapként kell megjelennie, s főképp a magyar munkások, valamint a kis- és középparasztok között kell terjeszteni. Szerkesztőségét politikai utasításokkal a KB kulturális és propaganda osztálya, valamint a bizottság fogja ellátni, amelyek ügyelni fognak arra, hogy a lap a párt politikai irányvonalát kövesse. A

bizottságnak ki kellett dolgoznia a lap négyfős szerkesztőségére, címére és árára, valamint terjesztésének és előfizetői megszerzésének módjára vonatkozó tervet is.¹⁵

A Magyar Bizottság első ülésére egy héttel létrehozását követően, 1948. november 19-én, a Belügyi Megbízotti Hivatal pozsonyi helyiségeiben került sor. Az ülés fő témája, noha azon szót ejtettek a létrehozandó magyar kulturális szervezetről is, a magyar nyelvű pártlappal kapcsolatos teendők megbeszélése volt. A bizottság jóváhagyólag tudomásul vette, hogy a lap hetilapként, nagy formátumú 8 oldalon jelenjen meg, megfogalmazta azt a javaslatot, hogy címe *Új Élet* legyen, példányszámával kapcsolatban pedig arra az álláspontra helyezkedett, hogy 50 ezres példányban adják ki, noha az ülésről készült feljegyzés szerint többen, köztük Rabay Ferenc ezt alacsonynak tartották, s a 100 ezres példányszám mellett szálltak síkra.

A papír, a nyomda és a kiadáshoz szükséges pénzösszeg biztosításával Major Istvánt, az SZLKP Pravda Kiadóvállalatának vezérigazgatóját, a szerkesztőség összeállításával kapcsolatos kérdések tisztázásával Lőrincz Gyulát bízták meg, miközben a lap főszerkesztőjévé Schulz Lajost, a *Práca* című szakszervezeti napilap Párizsban tartózkodó munkatársát, politikai szerkesztőjévé Lőrincz Gyulát, gazdasági szerkesztőjévé Feder Mayer Istvánt, az *Index* című szlovák lap szerkesztőjét, a kulturális rovat szerkesztőjévé az író Fábry Zoltánt, műszaki szerkesztővé pedig Spitz Jenőt, a prágai *Jó Barát* munkatársát vagy Hargitai Ferencet, a pozsonyi *Týždeň* című hetilap szerkesztőjét javasolták. A Magyar Bizottság egyúttal úgy határozott, hogy Schulz hazatéréséig Lőrincz vezesse a lapot, amelynek politikai és ideológiai felügyeletét Major Istvánra bízta.¹⁶

A magyar pártlap létrehozásának kérdését a Magyar Bizottság magyar tagjai 1948. november 22-én egy szélesebb körű értekezleten az újjászerveződő kisebbségi magyar közélet több meghívott képviselőjével is megvitatták. A megbeszélésen, amelyen részt vett többek között Száraz József, Fellegi István, Solc István és Stern Sarolta,¹⁷ a bizottság titkára tájékoztatta a jelenlevőket a Magyar Bizottság létrejöttéről és a magyar nyelvű pártlap elindításának előkészületeiről. Fábry István közlése szerint a lapnak az SZLKP KB utasítása alapján 1948. december 1-jével kellene megjelennie, a jelenlevők azonban egyetértettek abban, hogy ez technikailag lehetetlen, mivel a lap mind ez ideig sem helyiségekkel nem rendelkezik, sem pedig szerkesztői nincsenek kijelölve.¹⁸ Fábry a szerkesztőség tagjaivá jelölt személyek névsorának ismertetése során a lap vezetőjeként már nem Schulz Lajost, hanem felelős szerkesztői minőségben Lőrincz Gyulát nevezte meg. Schulzot politikai szerkesztőként említette, műszaki szerkesztőként pedig már egyedül Hargitai Ferencet tüntette fel. Az értekezlet résztvevői a lap címével kapcsolatban Major István ajánlatára úgy határoztak, hogy *Új Szó* legyen,¹⁹ egyes példányainak árát 3 koronában, az évi előfizetés díját 150, a féléviét 75, a negyedévi előfizetését pedig 40 koronában állapították meg.

A Magyar Bizottság titkára „elsőrendű érdeknek” nevezte, hogy a lap főleg az üzemi munkásság és a kisparaszttság kezébe kerüljön, ezért szerinte terjesztését a helyi pártszervezetek mellett kinevezendő magyar sajtóreferenseknek kellene végeznük. E célból azt ajánlotta, kérjék fel az SZLKP KB-t, hogy intézzen körlevelet a magyar lakta területek pártszervezeteinek titkáraihoz, hogy egy „megbízható és odaadó magyar elvtársat” nevezzenek ki magyar sajtóreferenssé. A körlevél megírását Major István vállalta el csakúgy, mint a lap megjelenését a magyar lakosság számára

hírül adó plakát megszerkesztését is, amelyet a körlevéllel együtt jóváhagyás céljából előbb az SZLKP KB elé kellett terjeszteniük. Jellemző a kor viszonyaira, s jól érzékelteti a hatóságok részéről még ekkor is megnyilvánuló magyarellenességet, hogy az értekezlet résztvevői elhatározták: fel kell kérni a Magyar Bizottság elnökét, Daniel Okáli belügyi megbízottat, adjon utasítást a Nemzetbiztonsági Testület községi és városi kirendeltségeinek, miszerint jogos az *Új Szó* megjelenéséről tájékoztató plakátok kiragasztása, nehogy a ragasztásnál a Nemzetbiztonsági Testület tagjainak tájékoztatatlansága következtében „nehézségek” merüljenek fel.²⁰

A lappal kapcsolatos kérdések végleges tisztázására a Magyar Bizottság 1948. december 1-jén megtartott második ülésén került sor. Ezen Lőrincz Gyula – a november 22-i értekezlet döntésének megfelelően – bejelentette, hogy címe *Új Szó* lesz, szerkesztőségének összetételében azonban több módosítást is végre kellett hajtani. Miután Schulz Lajos a megkeresésre még nem reagált, politikai szerkesztővé – egyenesen Štefan Baštovanský pártfőtitkár utasítására – Barsi (Bojsza) Imrét, a pozsonyi Dunajplavba hajózási vállalat hivatalnokát, a szlovák nemzeti felkelés résztvevőjét nevezték ki. A lap pártvezetés által kijelölt irányvonalával egyetérteni nem tudó Fábry Zoltán pedig a kulturális szerkesztői tisztséget nem vállalta el, s csupán külső munkatársként mint az irodalomkritikai rovat vezetője volt hajlandó együttműködni a lappal.²¹

A Magyar Bizottság megbízta Daniel Okálit, szerezze meg Viliam Široký pártelnök hozzájárulását ahhoz, hogy a párt a lap beindításával kapcsolatos kiadásokat (irodai berendezés, fizetések és a lap első nyolc számának költségei) egymillió koronával támogassa, valamint hogy engedélyezze a magyar lakosságot a lap megjelenéséről tájékoztató „legegyszerűbb” plakát kiadását. A bizottság egyúttal síkra szállt amellett, hogy az *Új Szón* kívül más magyar nyelvű lap ne jelenjen meg, ellenezve a szakszervezetek által tervbe vett *Munka* című lap kiadását,²² s szorgalmazva a prágai *Jó Barátnak* a deportáltak 1949 első hónapjaira tervezett hazatérte utáni megszüntetését és az *Új Szóval* való egyesítését is.²³

Az 1948. november 22-i értekezlet kezdeményezése alapján az SZLKP KB Titkársága december 8-án kelt körlevelében tájékoztatta a párt területi és járási titkárságait az *Új Szó* megjelenéséről, s szólította fel őket a lap terjesztésének támogatására.²⁴ A tervezett magyar nyelvű plakát kiadására azonban, noha ennek elintézését a Magyar Bizottság is kérte Okálitól, már nem került sor. Okáli a bizottságtól kapott megbízás alapján december 2-án felkérte ugyan Viliam Široký pártelnököt az egymillió koronás támogatás biztosítására, s tolmácsolta a bizottság magyar tagjainak a lap megjelenését hírül adó plakát kiadásának engedélyezésére vonatkozó kérését is, ez utóbbit viszont azzal a megjegyzéssel tette, hogy meg kell fontolni. Ezek után nem meglepő, hogy a Širokýval folytatott telefonbeszélgetés után Okáli december 3-án kelt levelében arról értesítette Major Istvánt, a Pravda Kiadóvállalat vezérigazgatóját, hogy mivel pártlapról van szó, a lap beindításához szükséges egymillió koronás hitelt a kiadóvállalat folyósítsa, a lap megjelenéséről tájékoztató plakát kiadását azonban Široký elutasította. Okáli arra is határozottan felhívta Major figyelmét, hogy nem megengedett a lap országos terjesztése, hanem terjesztését Dél-Szlovákia kompakt magyar lakosságú járásaira, városaira és falvaira kell korlátozni, példányszáma pedig maximálisan 50 ezres lehet.²⁵ Ezek a korlátozások nemcsak a szlovák többségű országrészek magyar lakosságát fosztották meg a magyar laphoz

való hozzájutás lehetőségétől, hanem Dél-Szlovákia reszlovakizált magyar lakosságát is, amelynek a kisebbségi magyar társadalomba való reintegrálódását a pártvezetés igyekezett minden eszközzel megakadályozni.

Az SZLKP KB Elnöksége 1948. december 9-én hagyta jóvá az *Új Szó* kiadására Daniel Okáli által előterjesztett javaslatot. A javaslat és az elfogadott határozat ugyancsak kiemelten figyelmeztet arra, hogy a lap példányszáma Široký utasításai szerint nem haladhatja meg az 50 ezret, terjesztése pedig kizárólag a magyarlakta járásokban engedélyezett.²⁶

Ilyen előzményeket követően 1948. december 15-én jelent meg a hetilapként induló *Új Szó* első száma. Bár a lap kezdettől fogva a kommunista párt orgánuma, kiadója pedig a párt Pravda Kiadóvállalata volt, fejlécén kezdetben a csehszlovákiai magyar dolgozók heti-, majd napilapjának nevezte magát, amit csak 1952. május 21-én váltott fel a valós helyzetét tükröző „Szlovákia Kommunista Pártja napilapja” meghatározás. Fő- és felelős szerkesztője Lőrincz Gyula, szerkesztői Barsi (Bojsza) Imre, Federmayer István és Hargitai Ferenc voltak. Lőrincz, akit a későbbiekben a Csemadok elnökévé is megválasztottak, majd az 1950-es évek első felében az SZLKP KB-ban és a prágai parlamentben is helyet kapott, saját elmondása szerint csupán szükségmegoldásként vállalta el a lap főszerkesztői tisztségét.²⁷ E számos funkció egyidejű ellátását tehernek érző Lőrincz 1955 februárjában abban a reményben vált meg az *Új Szótól*, hogy végre eredeti hivatásának, a festészetnek szentelhesse magát, 1968 viharos napjaiban azonban ismét ő került a lap élére.

A lap első számának *Induláskor* című vezércikkét Major István írta, a pártvezetés utasítására azonban nem szignálhatta azt, mint ahogy – Fábry Zoltán *Az első szó* című esszéje kivételével – név nélkül jelent meg a szám összes többi cikke, riportja és beszámolója is. Írásában Fábry, a rá jellemző drámai hangon, többek között a következő mondatokkal indította útjára az *Új Szót* és a kisebbségi magyar szellemiség új korszakát: „Mi majd négyéves késéssel lépünk a béke küszöbére. Behozhatatlan hátránnyal, de le nem becsülhető előnnyel indulunk: tiszták maradtunk, emberek maradtunk. [...] Történelmi tévedésből kerültünk a vádlottak padjára, melyet azonban most emelt fővel elhagyhatunk.”²⁸

Az *Új Szó* létrehozásával kapcsolatos szervezési munkálatok tehát 1948. december első felében befejeződtek, s a hónap közepén megjelent első száma is, a lapal kapcsolatos különböző kérdések a következő hónapokban is több alkalommal szerepeltek a szlovák pártvezetés és a Magyar Bizottság üléseinek napirendjén. A pártvezetés, ill. az időközben Ondrej Pavlík tájékoztatásügyi megbízottal, valamint Ladislav Novomeský oktatás- és népművelésügyi megbízottal kiegészített bizottság szlovák tagjai részéről a legtöbb bírálata a reszlovakizáltak közötti és az ország szlováklakta régióiban való terjesztése, az engedélyezett 50 ezres helyetti 90 ezres példányszáma, valamint „helytelen irányvonala”, vagyis a magyarországi politikai és kulturális élet túlzott népszerűsítése miatt érte a lapot, s közvetve a Magyar Bizottságot. A legfelsőbb szintű szlovák pártszervek ezért 1949 első hónapjaiban több intézkedést hoztak a lap példányszámának csökkentéséről, a reszlovakizáltak közötti és a szlováklakta járásokban való terjesztésének tilalmáról, valamint irányvonalának megváltoztatásáról.²⁹

Az SZLKP KB Elnöksége 1949. február 5-én határozatot hozott az *Új Szó* napilappá való átalakításáról is,³⁰ amit a Magyar Bizottság február 16-án jóváhagyólag tu-

domásul vett.³¹ Az 1949. május 1-jével napilappá átalakuló *Új Szó* ezt követően a pártállam bukásáig, azaz 1989-ig a (cseh)szlovákiai magyarság egyetlen engedélyezett napilapja maradt. A rendszerváltás után a *Szabad Földműves Újság*, ill. a *Szabad Újság* napilapként való megjelentetésével (1991–1993) történt ugyan kísérlet egy újabb magyar napilap indítására, az azonban az *Új Szó* negyvenéves monopóliumával nem tudta felvenni a versenyt, így az egykori pártlap jelenleg is a felvidéki magyarság egyetlen napilapjaként jelenik meg.

*

A magyar nyelvű pártlap kiadásának előkészítéstét követően a Magyar Bizottság legfontosabb feladata a pártvezetés által ugyancsak 1948 nyarán kilátásba helyezett magyar kultúregyesület létrehozása volt. Az SZLKP KB Elnöksége 1948. december 9-én, azzal egy időben, hogy jóváhagyta az *Új Szó* kiadására előterjesztett javaslatot, a Magyar Bizottságot pedig kiegészítette Ondrej Pavlík tájékoztatásügyi megbízzottal, valamint Ladislav Novomeský oktatás- és népművelésügyi megbízzottal, egyúttal megbízta a bizottságot a magyar kultúregyesület megszervezésével is.³²

A bizottság a december 9-i megbízás alapján december 20-án terjesztette a szlovák pártvezetés elé „a csehszlovákiai magyar dolgozók keretszervezeteinek” létrehozására vonatkozó javaslatát, amely a magyar kulturális szövetségen kívül egy magyar nőszövetség és az országos ifjúsági szövetségen belüli magyar helyi csoportok létrehozásával számolt.³³ A javaslatnak a kulturális szervezet létrehozásával foglalkozó fejezete szerint a szövetség legfőbb célja a csehszlovákiai magyar dolgozók népi demokratikus szellemben való nevelése és a szocializmusnak való megnyerése lenne, tevékenysége pedig többek között műkedvelő színjátszó körök szervezésére, kulturális előadások rendezésére, szocialista szemináriumok, szlovák és orosz nyelvtanfolyamok szervezésére, könyvek és az olvasókat a népi demokrácia szellemében nevelő kulturális hetilap kiadására, valamint a szlovák kulturális szervezetekkel közös ünnepségek szervezésére terjedne ki.³⁴

A létrehozandó magyar kultúregyesület alapszabálytervezetét a Magyar Bizottság szlovák tagjai és Fábry István, a bizottság titkára közötti megegyezés alapján Ondrej Pavlík tájékoztatásügyi megbízzott készítette el, aki a megbízotti hivatal által kidolgozott tervezetet a bizottság 1949. január 7-i ülésén ismertette. A kizárólag az alapszabály-tervezet megvitatásával és a kultúregyesület létrehozásával kapcsolatos kérdések megtárgyalásának szentelt bizottsági ülésen azonban nem várt vita bontakozott ki az alapszabály-tervezetnek az egyesület tagságáról rendelkező 5. §-a körül, amely a reszlovakizáltakat, s ezáltal a magyar lakosság nagy részét megfosztotta volna a magyar kultúregyesületben való tagság jogától. A vitatott paragrafus többek között kimondta: „Az egyesület rendes tagja lehet az, aki politikailag és erkölcsileg kifogástalan csehszlovák állampolgár, betöltötte 18. életévét, nem reszlovakizált és az egyesület alapítása napján is magyar nemzetiségűnek vallotta magát.”³⁵ Miután a bizottság magyar tagjai a reszlovakizáltak Csemadok-tagságát lehetetlené tévő kitéltet elfogadhatatlannak minősítették, a szlovákok viszont a pártvezetés azon álláspontjára hivatkozva, hogy „a reszlovakizáltakat következetesen szlovák nemzetiségűnek kell tekinteni”, ragaszkodtak a rendelkezésnek az alapszabályba

való belefoglalásához, a bizottság január 7-i ülése nem tudott határozni a kérdésben.

A Magyar Bizottság az egyesület 24 fős központi választmánya és 5 fős ellenőrző bizottsága tagjainak kiválasztásával Fábry Istvánt, alakuló közgyűlése küldötteinnek kiválasztásával Rabay Ferencet, az alakuló közgyűlés és előkészítő bizottsága megszervezésével Kugler Jánost, a kultúregyesület *Új Szóban* és a rádióban való népszerűsítésének biztosításával Lőrincz Gyulát bízta meg. Ladislav Novomeský oktatás- és népművelésügyi megbízott felvetése alapján egyúttal megfogalmazta azt a javaslatot, hogy mivel az alakuló közgyűlés egyben politikai esemény is lesz, az ünnepi beszédet Viliam Široký pártelnök tartsa meg.³⁶

A bizottság a kultúregyesület előkészületi munkálatainak elvégzésére 10 napos határidőt állapított meg, az alakuló közgyűlés időpontját pedig február elejére irányozta elő, egyik időpontot sem sikerült azonban betartani. A szlovák párt- és állami szervek ugyanis az egyesület előkészítő bizottságának, az alakuló közgyűlés küldötteinnek és vezetőségének kiválasztásánál éberren ügyeltek arra, nehogy az egyesület a reszlovakizáltakra is kiterjessze munkásságát, s nehogy olyan személyek kerüljenek az élére, akik azt a kulturális tevékenység mellett netán érdekképviselői munkát is kifejtő szervezetté alakítanák. Az egyesület előkészítő bizottságából a Magyar Bizottság szlovák tagjai törölték több ismert és befolyással bíró régi magyar kommunista nevét, az alakuló közgyűlés küldötteiként pedig csakis a járási pártbizottságok által kijelölt, nem reszlovakizált magyarok jöhettek számításba, akik névsorát ráadásul az illetékes járási párttitkárnak, majd pedig az SZLKP KB káderosztályának is jóvá kellett hagynia. A pártvezetés káderosztálya vizsgálta meg az egyesület vezetésébe jelölteket is, ahova általában szintén csupán olyan személyek beválasztását engedélyezte, akik vagy teljesen ismeretlenek voltak a magyar tömegek előtt, vagy régi munkásmozgalmi múltjuknál fogva ismertek voltak ugyan, az egyesület ügyeinek intézésébe azonban érdemben nem tudtak beleszólni.³⁷

Ilyen körülmények között az egyesület alakuló közgyűlésének összehívására sem kerülhetett sor az eredetileg tervezett február eleji időpontban. Az előkészületi munkálatok elhúzódása miatt az SZLKP KB Elnöksége már 1949. február 5-én határozatban mondta ki a magyar kultúregyesület mielőbbi megalapításának szükségességét, az ezt követően kitűzött február 26-i időpontot azonban szintén nem sikerült betartani, ezért a Magyar Bizottság az alakuló közgyűlés idejét végül március 5-re helyezte át.³⁸

Az alakuló közgyűlés pontos programjának, a meghívandó küldöttek névsorának, valamint a megválasztandó központi vezetőség személyi összetételének véglegesítésére – az SZLKP KB káderosztályának jóváhagyását követően – a Magyar Bizottság 1949. március 2-i ülésén került sor. A bizottság a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete³⁹ néven létrehozandó egyesület elnökévé Fábry Zoltánt, központi titkárává – az eredetileg javasolt, ám jóvá nem hagyott Balogh-Dénes Árpád helyett – Fellegi Istvánt, ügyvezető elnökévé Major Istvánt, alelnökévé Kugler Jánost, a központi titkár helyettesévé Kertész Kálmánt, jegyzőkönyvvezetőjévé Breuer Ilonát, pénztárosává Lenger Zsófiát, ellenőreivé Rabay Zoltánt és Solc Istvánt javasolta. Mivel Široký pártelnök az alakuló közgyűlés ünnepi beszédének megtartását elutasította, s Ladislav Novomeskýt vagy Ondrej Pavlíkot ajánlotta maga helyett ünnepi szónoknak, Novomeský azonban egyéb elfoglaltsága miatt az alakuló közgyűlésen nem

vehetett részt, az ünnepi szónoklatot szlovák részről Pavlík megbízottnak, magyar részről Fábry Zoltánnak kellett volna megtartania.⁴⁰

A bizottsági ülést követően a Magyar Bizottság Major István, Lőrincz Gyula, Rabay Ferenc és Daniel Okáli összetételű négyfős küldöttsége az SZLKP KB Szervező Titkárságán egyeztetette az alakuló közgyűlés részleteit és az azon megválasztandó vezetőség személyi összetételét. Itt Ondrej Pavlík kezdeményezésére megállapodás született arról, hogy az egyesület a Tájékoztatás- és Művelődésügyi Megbízotti Hivatal irányítása alá fog tartozni, az alakuló közgyűlésen felszólaló Pavlík a szlovákok, a magyar felszólaló pedig a magyarok részéről megnyilvánuló sovinizmust fogja elítélni, valamint hogy a szónokoknak hangsúlyozniuk kell, miszerint a létrehozandó egyesület nem valamiféle félpolitikai szervezet, hanem kulturális egyesület lesz. A Szervező Titkárság az egyesület szűkebb körű vezetőségére előterjesztett javaslatot azzal a módosítással hagyta jóvá, hogy a központi titkár helyettese Kertész Kálmán helyett Fábry István legyen, a más pártfeladattal megbízott Rabay Zoltán a kultúregyesületben ne vállaljon tisztséget, ellenben kapjon helyet a vezetőségben Rabay Ferenc és Lőrincz Gyula is.⁴¹

A megalakítandó magyar kultúregyesület vezetőségének kérdése az alakuló gyűlésig hátralevő két nap során további megbeszélések tárgyát képezhette az egyesület megszervezésével megbízott Magyar Bizottság képviselői és a szlovák pártvezetés között, az 1949. március 5-i alakuló közgyűlésen megválasztott vezetőség személyi összetétele ugyanis jelentősen eltért mind a bizottság által javasolttól, mind pedig az SZLKP KB Szervező Titkársága által módosítottól. A Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete, a Csemadok élén álló központi vezetőség elnökévé az eredetileg e posztra felkért Fábry Zoltán helyett Lőrincz Gyulát, alelnökévé Kugler János mellett Egri Viktort, a központi titkár helyettesévé a Magyar Bizottság által javasolt Kertész Kálmán, ill. a Szervező Titkárság által jóváhagyott Fábry István helyett végül Wetzler Dórát választották, az ügyvezető elnöki posztot pedig betöltetlenül hagyták.⁴²

Az utolsó pillanatban bekövetkezett személyi változások okairól csupán részleges információkkal rendelkezünk. A Csemadok megalakulásáról beszámoló pozsonyi magyar konzuli jelentések szerint Fábry Zoltán az egyesület kijelölt vezetőségének összetétele, s minden bizonnyal jövőbeli függetlenségének megkérdőjelezhető volta és érdekvédelmi szerepvállalásának lehetetlenné tétele miatt utasította vissza az elnöki megbízatást. Major István azért nem vállalhatta el az ügyvezető elnöki tisztséget, mivel 1946-ban reszlovakizált, a szlovák párt- és állami szervek pedig az egyesület fennállásának első évében határozottan ellenezték még a reszlovakizáltak egyszerű Csemadok-tagságának lehetővé tételét is.⁴³ Lőrincz Gyula tehát az utolsó pillanatban, az *Új Szó* főszerkesztői tisztségéhez hasonlóan szükségmegoldásként vállalta el a Csemadok elnöki tisztét is, e két, önmagában is tekintélyt kölcsönző poszt egyidejű betöltése mindenestre több évtizedre a csehszlovákiai magyar közélet meghatározó személyiségévé, a magyar kisebbség első számú reprezentánsává avatta őt. Egri Viktor második alelnökké és Wetzler Dórának a központi titkár helyettesévé való megválasztásának hátterét nem ismerjük, az azonban valószínűsíthető, hogy a pártvezetés tudta és előzetes hozzájárulása nélkül nem kerülhetett rá sor.

A magyar kultúregyesület megalakulását követő hónapokban az egyesület tevékenységével kapcsolatos legvitatottabb kérdések közé a reszlovakizáltak Csemadok-tagságának és az egyesület érdekképviselői szerepvállalásának lehetősége tartozott. Miután Viliam Široký, az SZLKP elnöke a Csemadok alakuló közgyűlése előtt hozzájárult ahhoz, hogy az egyesület alapszabályából kimaradjon a reszlovakizáltak tagságát tiltó szövegrész, a közgyűlés a vitatott szövegrész nélkül hagyta jóvá az alapszabályt, a kérdés azonban ezzel még korántsem zárult le, s az egyesület alapszabályának jóváhagyása is elhúzódott.

A reszlovakizáltak Csemadok-tagsága fő ellenzőjének számító Ondrej Pavlík tájékoztatásügyi megbízott előbb körrendeletben tiltotta meg a reszlovakizáltak és a Magyarországról áttelepültek részvételét a magyar kultúregyesület munkájában, majd a Magyar Bizottság 1949. május 11-i ülésén Lőrincz Gyula Csemadok-elnököt is utasította, hogy hasonló tartalmú körlevélben szólítsák fel az egyesület alakulófélben levő helyi szervezeteit a reszlovakizáltak és áttelepültek felvételének visszautasítására.⁴⁴ A Daniel Okáli vezette Belügyi Megbízotti Hivatal 1949. május 19-én Lőrincz Gyulához intézett levelében többek között éppen a reszlovakizáltak Csemadok-tagságát kizáró részek elhagyása miatt utasította vissza az egyesület alakuló közgyűlésén elfogadott alapszabály jóváhagyását, amit végül csupán június 15-én, Viliam Široký ismételt közbeavatkozása után volt hajlandó megtenni. A Viliam Široký és Lőrincz Gyula által véglegesített alapszabály a reszlovakizáltak Csemadok-tagságát már nem szabályozta, a több mint egy éven keresztül húzódó vitát pedig végül az SZLKP KB Elnökségének 1950. január 6-i határozata zárta le, amely kimondta, hogy minden csehszlovák állampolgár tagja lehet a Csemadoknak.⁴⁵

A szlovák párt- és állami vezetés a Csemadok tevékenységét igyekezett kezdetől fogva a kulturális életre korlátozni, s éberren ügyelt arra, nehogy az egyesület esetleg érdekvédelmi tevékenységet is kifejtő szervezetté váljon. A Csemadok ennek ellenére hamarosan a magyarok régió legnépesebb és legbefolyásosabb társadalmi szervezetévé vált, amelyben a magyar lakosság egészen az 1989-es rendszerváltásig hajlamos volt nem csak kultúregyesületet, hanem érdekképviselői szervezetet is látni.

*

Az SZLKP KB tanácsadó és segédszerveként működő Magyar Bizottság elsődleges feladata a szlovák pártvezetés magyarsággal kapcsolatos döntéseinek előkészítése és végrehajtása volt. A bizottság magyar tagjai mind a párt bizalmát élvező régi pártmunkások voltak, az eddig feltárt levéltári dokumentumok mégis arról tanúskodnak, hogy több esetben is szembekerültek a szlovák pártvezetés irányvonalával, ill. azt a bizottságban képviselő szlovák politikusokkal. A Magyar Bizottság szlovák tagjai korábban aktív szerepet vállaltak a magyarellenes intézkedések végrehajtásában, 1948–1949 folyamán azonban paradox módon a magyarság helyzetének rendezésében, a magyar lakosságnak az ország politikai, gazdasági és társadalmi életébe való újbóli integrálásában kellett közreműködniük. Megmutatkozott ez a szembenállás a reszlovakizáltak nemzeti hovatartozásának eltérő megítélésében, de a magyar nyelvű pártlap és a magyar kultúregyesület létrehozásával kapcsolatos számos más kérdésben is.

A jogfosztás évei után állampolgári és kisebbségi jogait visszaszerezni igyekvő magyar lakosság ráadásul sok esetben szintén a Magyar Bizottsághoz fordult sérelmei orvoslásának előmozdítása érdekében, ami a szlovák pártvezetésben azt a gyanút keltette, mintha a bizottság a Központi Bizottságot megkerülve a párt önálló magyar szekciójaként, valamiféle „csehszlovákiai magyar kommunista pártként” próbálna fellépni. Nem nézte jó szemmel a pártvezetés a Magyar Bizottság magyar tagjainak, különösen Lőrincz Gyulának és Fábry Istvánnak a – magyar kisebbség érdekvédelmét ekkor még felvállaló – pozsonyi magyar főkonzulátus munkatársaival fenntartott szoros kapcsolatát sem, gyakran ugyanis éppen a Magyar Bizottságtól szerzett értesülések tették lehetővé a főkonzulátusnak és a magyarországi pártvezetésnek, hogy a jogsértések ellen szót emelhessenek.

Ebben a bizalmatlan légkörben nem meglepő, hogy a pozsonyi pártközpont a Magyar Bizottságot nem tűrte meg sokáig, s nem egész egyéves fennállását követően máris a felosztatásáról határozott. Felszámolásának közvetlen oka az osztályszempontból és politikailag megbízhatatlannak minősített magyarok 1949 őszén tervbe vett Csehországba telepítése elleni magyarországi tiltakozás, ill. az ún. Dél-akció előkészítésében közreműködő, a magyarországi fellépést követően azonban felbátorodó Magyar Bizottságnak az osztályszempontúnak feltüntetett akció egyoldalú magyarelleses éle ellen ugyancsak szót emelő 1949. október 14-i tiltakozása volt.⁴⁶ Az SZLKP KB Elnöksége a Dél-akció elleni fellépése és a magyar főkonzulátussal fenntartott kapcsolatai miatt 1949. október 21-én a Magyar Bizottság felosztatásáról határozott, azzal, hogy titkára, Fábry István továbbra is az SZLKP KB Titkárságának magyar ügyekben illetékes referense marad.⁴⁷

Melléklet⁴⁸

1. Feljegyzés a Magyar Bizottság 1948. november 19-i üléséről

Z á z n a m

o l. schôdzke, konanej dňa 19. novembra 1948 na Povereníctve vnútra v prítomnosti súdruhov Štefana Majora, Štefana Fábryho, Lörinca, Kuglera, Rabayho a Dr. Okáliho.

1./ Menovaných súdruhov som vyzoomel na základe informácií s. Mošku, že pri Predsedníctve ÚV KSS bola utvorená maďarská komisia, ktorá pozostáva z vyššie uvedených súdruhov.

Zdôraznil som, že komisia je pomocným orgánom Predsedníctva strany a jej úkolom je:

- a/ vykonávať príkazy predsedníctva,
- b/ podávať iniciatívne návrhy pri riešení maďarskej otázky,
- c/ komisia medzi maďarskými súdruhmi iniciatívne vystupovať nesmie.

2./ Bola prerokovaná otázka časopisu strany, ktorá má byť vo smysle politickej dohody vydávaná v maďarskej reči.

V tomto smere boly konkrétne prejednané výšuuvedené úkoly a určení súdruhovi-a, ktorí majú práce s tým spojené vykonávať a dňa 26. novembra 1948 o 10. hod. na porade na Povereníctve vnútra majú o vykonaných prácach referovať.

a/ členovia komisie vzali na vedomie, že časopis má byť týždenník, má vychádzať na 8 stranách veľkého formátu,

b/ na návrh s. Kuglera komisia navrhuje, aby názov časopisu bol „Új Élet“ (Nový život),

c/ komisia navrhuje, aby časopis bol vydávaný v 50.000 exemplároch, pričom niektorí súdruhovia (Rabay) považovali tento za nízky a navrhovali vydávať 100.000 exemplárov,

d/ otázky spojené so zadovážaním papieru, tlačiarne, úpravy, finančných otázok atď. má do uvedenej lehoty dojednať s. Major, ktorý v tejže lehote má vypracovať i konkrétny rozpočet administrácie, redakcie a nákladu časopisu po stránke personálnej a materiálnej

d/ otázky redakcie má dojednať do uvedenej lehoty s. Lörinc, pričom komisia navrhuje aj politický a ideologický dohľad nad časopisom, vykoná s. Major, hlavný redaktor Ľudovít Šulc, spoluprac. „Práce“, nateraz v Paríži, s. Lörinc, ktorý do príchodu menovaného je hlavným a polit. redaktorom časopisu.

Za hospodárskeho redaktora navrhuje komisia Štefana Federmajera, nateraz redaktora Indexu.

Za kultúrneho redaktora Zoltána Fábryho, nateraz v Štose,

za technického redaktora Eugena Spitzu, nateraz v časopise „Jó Barát“ v Prahe, alebo redaktora Mezeyho (Hargitayho), nateraz redaktorom Týždňa v Bratislave.

S. Lörinc bol súčasne poverený, aby s menovanými prerokoval i otázku služobných požitkov.

e/ Otázku umiestnenia administratívnych a personálnych otázok má dojednať s. Major so s. Fábrym.

Komisia navrhuje, aby administrácia bola pričlenená k „Pravde“, kde by bola jednotlivo vedená, ktorú prácu by vykonával s. Ružiak.

V administrácii by pracovala s. Alžbeta Salcerová, nateraz u fy Dunaj.

f/ otázku robotníckych a roľníckych dopisovateľov má po organizačnej stránke do uvedenej lehoty previesť s. Kugler,

g/ otázku rozširovania časopisu, kolportáž atď., vybudovanie siete kolportérov na južnom Slovensku má vykonať do uvedenej lehoty s. Rabay.

Maďarská komisia vyššie uvedené konkrétne návrhy predloží Predsedníctvu Strany 26. novembra 1948.

3./ Komisia súčasne rokovala zásadne o otázkach maďarského kultúrneho spolku.
Povereník: Dr. Okáli

Forrás: Slovenský národný archív, Povereníctvo vnútra, 193. d., 236/48 sekr.

2. Feljegyzés a Magyar Bizottság 1948. december 1-jei üléséről

Z á z n a m

o II. schôdzke, konanej dňa 1. decembra 1948 na Povereníctve vnútra v prítomnosti súdruhov Štefana M a j o r a, Štefana F á b r y h o, L ö r i n c a, K u g l e r a a Dr. Okáliho.

Súduh R a b a y sa ospravedlnil pre chorobu.

Komisia prerokovala otázky súvisiace s vydávaním strannického časopisu a v tejto veci súdruhovia referovali takto:

1/ S. Lörinc referuje, že časopis má mať názov „Új Szó“.

2/ Žiadosť o povolenie bola predložená na Povereníctvo vnútra 30. novembra 1948.

Rozhodnutie vyurguje dňa 2. XII. 1948 s. Dr. Okáli.

3/ Vo veci splynutia časopisu „Jó Barát“ v Prahe s časopisom „Új Szó“ je komisia toho názoru, aby časopis „Jó Barát“ po odchode náboristov z Čiech vydávaný nebol, keďže záujem Strany je, aby bol vydávaný jeden časopis dobrej úrovne.

Komisia prosí, aby prípadné zariadenie administrácie „Jó Barát“ bolo prenechané novému časopisu, keďže tento začína od piky.

4/ Ohľadom členov redakcie na návrh s. Baštovanského politickým redaktorom má sa stať s. Bojsa, zamestnaný predtým v Dunajplavbe v Bratislave.

Z redakcie časopisu „Týždeň“ uvoľní s. Dr. Husák redaktora Hargitayho.

Z časopisu „Index“ má byť uvoľnený redaktor Federmajer, ktorého však treba najprv preveriť.

S. Zoltán Fábry, Štós, je ochotný spolupracovať len ako externý spolupracovník a viesť rubriku literárnej kritiky.

S. Šulc z Paríža odpoveď ešte nedal.

5/ Súčasne bolo predložené zrkadlo I. čísla časopisu.

Dr. Okáli upozorňuje, že časopis má sa zaoberať s právnymi otázkami, vzťahujúcimi sa na riešenie štátoprávneho postavenia Maďarov na Slovensku a v I. čísle časopisu mal by byť uverejnený preklad zák. 245/48 s príslušným komentárom, nakoľko maďarské obyvateľstvo o tomto zákone nie je informované, pričom nadobudnutie štátneho občianstva je podmienené složením sľubu dľa ods. 1. § 1. cit. zákona do 90 dní, a to od 17. novembra 1948.

Súduh Major referoval vo veciach administrácie:

a/ Časopis má výhľad, že pre administráciu obdrží miestnosti red. čas. „Týždňa“ na Stalinovom námestí, ktoré sa majú v dohľadnej dobe uvoľniť,

b/ zaistil 5 zamestnancov pre administráciu a ohľadom prednostu administrácie rozhodne sa v týchto dňoch.

c/ vo veci zariadenia oznamuje, že časopisu bola uvoľnená kancelária zariadenia. Nemôže však obdržať písacie stroje a počítačací stroj.

Dr. Okáli prehlasuje, že sa pokúsi tieto stroje zadovážiť.

d/ Komisia žiada, aby strana pre začiatok uvoľnila zálohu cca 1,000.000.- Kčs na kancelárske zariadenie, platy a náklad na prvých 8 čísiel časopisu.

Súhlas s. Širokého zadováží 2. XII. Dr. Okáli.

e/ Maďarskí súdruhovia komisie žiadajú, aby bol vydaný najjednoduchší plakát, ktorým by sa maďarské obyvateľstvo upozornilo na vydávanie časopisu.

Súhlas zadováží Dr. Okáli od s. Širokého.

6/ Maďarskí súdruhovia upozorňujú na to, že SOR chce vydávať z Maďarska tiež maď. časopis „Munka“, ktorý má mať zábavný charakter a do ktorého majú byť údajne pribratí meštiackí maďarskí redaktori, ako Rehorovský, Egri Viktor, atď., ba dokonca pomýšľajú s povolaním Šulc Náciho z New Yorku.

Komisia jednohlasne stavia sa proti tomu, aby okrem časopisu „Új Szó“ bol vydávaný iný maďarský časopis a najmä so zamýšľaným zameraním.

Dr. Okáli komisiu informuje, že Strana sa rozhodla pre vydávanie len jedného časopisu.

Otázka kolportáže:

Súduh Kugler referuje v tom smysle, že s. Rabay dôverníkov, resp. kolportérov v jednotlivých okresoch a obciach nezískal. Poukazuje na to, že s. Moško ohľadom získania kolportérov prehlásil, že nato je dosť času.

7/ Komisia zaoberala sa na dotaz niektorých súduhov s právnym postavením reslovakizantov a osôb určených na výmenu dľa zákona 145/46 Sb. vzhľadom na ustavenie ods. 3 § 1 z. 245/48 Sb.

Dr. Okáli v tomto smere informuje Komisiu, že reslovakizanti majú právne nároky „ex tuc“, t. j. napríklad baníci v Rožňave majú nárok na doplatok na ich starobné, penziu, atď.

Otázka má byť vyriešená i Sborom povereníkov – ak sa tak už nestalo.

Vo veci osôb, ktoré majú takzv. biele lístky, informuje, že výmena končí dňom 31. decembra 1948, v dôsledku čoho príslušný orgán, t. j. českoslov.- maď. SK určí tento deň ako takzv. „Stichtag“, ktorým zaniká právna účinnosť bielych lístkov a právo výhod rezultujúcich z rozhodnutia č. 7 SK.

8/ S. Fábry oznamuje, že oblastný tajomník Strany v Rimavskej Sobote povolil, aby v okrese Šafárikovo (Tornaľa) konaly sa informačné schôdzky maďarských súduhov.

Na túto okolnosť má byť upozornený organizačný sekretariát, čo zariadi s. Fábry, keďže strannícke schôdzky by mali byť zásadne spoločné pre maďarských i slovenských súduhov.

9/ Maďarskí súduhovia navrhujú, aby sa konalo školenie maďarských členov.

V tomto smere treba dožiadať kult.-propagač. odd. – s. Šafranka.

V Bratislave dňa 1. decembra 1948.

Povereník vnútra: Dr. Okáli

Forrás: Slovenský národný archív, Povereníctvo vnútra, 193. d., 236/48 sekr.

3. Feljegyzés a Magyar Bizottság 1949 január 7-i üléséről

Z á z n a m

o zasadnutí Maďarskej komisie dňa 7. januára 1949 v prítomnosti členov: s. povereníka Novomeského, s. povereníka Dr. Pavlíka, povereníka Dr. Okáliho, Majora, Fábryho, Lörinca, Kuglera, Rabayho.

Predmet rokovania:

Utvorenie kultúrneho spolku maďarských pracujúcich na Slovensku.

1/ S. povereník Dr. Pavlík prečítal stanovы spolku, ktoré boly vypracované Povereníctvom informácií a osvety.

Diskusia sa rozvinula len ohľadom toho ustanovenia stanov, že členom spolku nesmú byť reslovakizanti. Maďarskí súduhovia dôvodili tým, že v mnohých obciach

reslovakizanti najmä staršia generácia nevedia po slovensky a v dôsledku tohto ustanovenia stanov boli by prakticky vyradení z kultúrnej práce. Dľa ich názoru bolo by práve želateľné, aby spolupráca medzi slovenským a maď. obyvateľstvom na juž. Slovensku prehlbovala sa i tým, že nielen reslovakizanti, ale i Slováci mohli by účinkovať v maďarských kultúrnych ustanovizniach (napr. v divadelných krúžkoch, spevokolochoch, atď.).

Slovenskí súdruhovia trvali na tomto ustanovení vzhľadom na rozhodnutie vedenia strany, dľa ktorého reslovakizanti majú sa do dôsledkov považovať za osoby slov. národnosti. Spolupráca Slovákov a Maďarov je stanovami nielen umožnená, ale aj práve priamo príkazom pre všetkých komunistov.

Po tejto diskusii byly úkoly spojené s utvorením kultúrneho spolku maďarských pracujúcich rozvrhnuté takto:

a/ súdr. povereníkovi Dr. Pavlíkovi sa ukľadá, aby do 7 dní doručil všetkým členom maďarskej komisie po 1. exemplári osnovy stanov spolku,

b/ súdr. Štefanovi Fábrymu sa ukľadá, aby do 10 dní za súčinnosti a po schválení kádrového oddelenia ÚSKSS navrhol 24 súdruhov z radu robotníkov, matorolníkov a pracujúcej inteligencie, 24 členného ústredného výboru a päťčlenného dozorného výboru, z ktorých polovica musí mať bydlisko v Bratislave, alebo na okolí.

3/ súdr. Kuglerovi sa ukľadá, aby pripravil za súčinnosti prípravného výboru valné shromaždenie, ktoré sa má vydržiavať v Bratislave začiatkom mes. februára 1949.

4/ súdr. Dr. Okáli ponúka miestnosť vo Vládnej budove pre poriadanie valného shromaždenia.

Zakladajúce shromaždenie má byť súčasne politickým aktom a dľa toho má byť určený i program zakladajúceho valného shromaždenia.

V tomto smere s. povereník Novomeský navrhuje, aby bola poriadaná prípadne akadémia vo forme večierka na pamiatku 30. výročia maď. básnika Adyho a na zakladajúcom valnom shromaždení mal by ako slávnostný rečník prehovoriť predseda KSS, s. Vilo Široký.

S. Kugler mal by zriadiť prípravný výbor, ktorý prevedie prípravné práce po technickej a finančnej stránke.

Povereníctvo informácií je ochotné prispieť na prípadné cestovné náklady delegátov, ak by tieto nemohly byť kryté iným spôsobom. (napr. z čistého výnosu časopisu „Új Szó“.)

5/ S. Rabaymu sa ukľadá, aby sa postaral o určenie delegátov z radov robotníkov a roľníkov, starých príslušníkov strany, na zakladajúce valné shromaždenie, a to v počte najmenej 200-250 tak, aby byly zastúpené všetky kraje obývané maďarským obyvateľstvom.

6/ S. Lörinc ako šéfredaktor Új Szó sa poveruje, aby v tlači a rozhlase previedol príslušnú propagáciu kultúrneho spolku maďarských pracujúcich.

7/ Všetky prípravné práce majú byť skončené v lehote 10 dní, po uplynutí ktorej lehoty s. Dr. Okáli svolá maďarskú komisiu na definitívne rozhodnutie vo veci založenia kultúrneho spolku.

V Bratislave dňa 7. januára 1949.

Dr. Okáli

4. Feljegyzés a Magyar Bizottság 1949. március 2-i üléséről

Z á z n a m

o zasadnutí Maďarskej komisie dňa 2. marca 1949 o 18. hod. v miestnosti povereníka vnútra, v prítomnosti členov: s. Majora, s. Lörinca, s. Fábryho, s. Kuglera a s. povereníka vnútra Dr. Okáliho.

s. povereník Dr. Pavlík a s. povereník Novomeský svoju neprítomnosť ospravedlnili.

Predmetom rokovania je:

1/ Ustanovenie kultúrneho spolku maďarských pracujúcich v ČSR.

Referuje s. F á b r y:

a/ na zakladajúce ustanovujúce valné shromaždenie, ktoré sa koná dňa 5. marca 1949, bolo pozvaných 221 delegátov i s hosťami z celého južného Slovenska. Výberom boli poverené príslušné okresné sekretariáty a preskúmaním s. Fábry a s. Kugler. – Povereníctvo dopravy povolilo 50% sľavu na železničiach.

b/ Ústredný výbor má sa skladať z 12 členov bývajúcich v Bratislave a z 12 členov bývajúcich na vidieku.

c/ Ústredný výbor bol prekontrolovaný kádrovým oddelením (s. Krajňák).

Za predsedu navrhuje sa	s. Zoltán Fábry, Štós,
za úradujúceho predsedu:	s. Š. Major,
za miestopredsedu:	s. Kugler,
za ú. taj.:	s. Fellegi,
za jeho zástupcu:	s. Kertész,
za zapisovateľku:	s. Brauerová,
za pokladníčku:	s. Langerová,
za revidentov:	s. Rabay ml. a s. Šolc,
dozorná rada:	s. Lörincz, s. Fábry a s. Rabay, s. Száraz u SSM, s. Szarka.

Z Bratislavy: Michal Ballassa, J. Balla, s. Lörincová, s. Šternová, s. Dingová, z Košíc: s. Sinay, z R. Soboty s. Bálint Demeter, z Komárna: s. Györi, z Nových Zámkov: s. Sebestyén Jozef, z Rožňavy: s. Barczy Pavel, zo Šafárikova: s. Virók Pavel, z Galanty: s. Vígħ Alex., zo Šamorína: s. Patócs, zo Štúrova: s. Kovács Florián, z Levíc: s. Szabó Ladislav.

d/ Dňa 5. III. 1949 po zakladajúcom valnom shromaždení má byť zadržaný kultúrny večierok. Tento bol už riadne povolený. Prípravy sú už skončené.

e/ na zakladajúcom valnom shromaždení má prehovoriť s. Dr. Pavlík, povereník informácií – vo smysle príkazu s. Širokého, nám. preds. vlády. Na večierku budú recitácie i slovenských autorov (Hviezdoslav, Novomeský).

Otváraciu reč povie s. Fábry Zoltán, zo Štosu. Okrem toho budú tance, spevy, atď.

f/ Na valnom shromaždení budú odovzdané delegátom brožurky: s. Gottwald – február, a s. Široký: Reč ÚV KSS 27. IX. 1948.

Prívet bude mať s. Major.

Stanovy vysvetlí: s. Fellegi.

g/ ohľadom príspevkov komisia rozhodla, že 70% pripadne ústrediu, 20% krajom a 10% miest. org.

2/ Ako 2/ bod programu bol referát s. Dr. Okáliho ohľadom likvidovania časopisu „Jó Barát“.

Komisia vzhľadom na prípis s. Dr. Imricha Silyho, Praha II. Těšňov, 63 – Ministerstvo zemedelstva – sa usnáša:

a/ Časopis „Jó Barát“ nemá vychádzať.

b/ Treba uvážiť, či s. Dr. Sily nemá byť prevzatý do redakcie časopisu „Új Szó“, kde by medzi iným viedol i právnickú rubriku.

c/ Komisia by bola povďačná, keď by Ministerstvo zemedelstva bolo ochotné zariadenie a písacie stroje administrácie časopisu „Jó Barát“ zapožičať pre „Új Szó“.

d/ „Új Szó“ má sa ďalej zaoberať s problémami náboristov.

e/ Zánik časopisu nech je uverejnený v „Jó Barát“ a „Új Szó“.

3/ Vyberanie poplatkov pri udeľovaní štátneho občianstva Maďarom.

Členovia komisie si sťažujú, že niektoré úrady MNV vyberajú poplatky pri udeľovaní štátneho občianstva dľa z. 245/48 Sb., a to niekedy i v značnej výške.

Komisia poveruje s. Dr. Okáliho, aby vec vyšetril a vec upravil, nakoľko v časopise „Új Szó“ bola svojho času uverejnená zpráva, že poplatky za udeľovanie čl. občianstva vyberané nebudú. Táto zpráva bola uverejnená na základe informácie príslušného úradníka Povereníctva vnútra.

4/ Otázka zástupcov Okr. roľníckych tajomníkov v KSS a otázka organizovania roľníkov u JSSR – referuje: s. Kugler.

s. Kugler uvádza, že s. Bacílek usnesenie Predsedníctva Strany pre zaneprázdnenosť dodnes so s. Fábrym neprerokoval.

Komisia jednohlasne navrhuje:

1/ aby s. Kugler bol prijatý do Roľníckeho oddelenia ÚS KSS,

2/ aby bol poverený za súčinnosti s kádrovým oddelením výberom maďarských súdruhov, ktorí majú byť menovaní zástupcami okr. roľ. taj. KSS v maďarských okresoch,

3/ aby sa postaral za súčinnosti s roľ. odd. o politické a odborné vyškolenie týchto tajomníkov,

4/ aby bol poverený úkolom organizovania maďarských roľníkov v JSSR.

Komisia prosí, aby s. Široký v tomto smere dal príkaz organizačnému sekretariátu a o tom láskave vyrozumel maďarskú komisiu, do rúk s. Dr. Okáliho.

5/ s. Major, Lörinc, Rabay a Dr. Okáli vo veci maď. kultúrneho spolku boli tohože dňa jednať so s. Baštovanským za zasadnutí organizačného sekretariátu, kde boli prevedené určité zmeny v složení Ú. v. kultúrneho spolku, najmä v tom smysle, že súdruhovia Kertész a Z. Rabay nemajú byť členmi ústredného výboru a funkciu s. Kertésza má prevziať s. Št. Fábry.

Organizačný sekretariát ohľadom prejavov určil zásadné smernice, že prejavy majú byť vopred zasielané cieľom kontroly s. Baštovanskému.

Bratislava, 3. marca 1949.

Povereník: Dr. Okáli

5. Jegyzőkönyv a Magyar Bizottság 1949. október 14-i üléséről

Z á p i s n i c a

napísaná dňa 14. X. 1949, na zasadaní Maď. komisie SÚV KSS.
Prítomní: ss. Fábry, Kugler, Major, Lörincz, Rabay.

Maďarská komisia považuje za potrebné upozorniť ústredné vedenie strany na nasledovné:

1. Počas priebehu akcie JUH sme sa presvedčili o tom, že na dedinách sa nevyostřil triedny boj, ktorý by postavil robotníka a malého roľníka proti triednemu nepriateľovi, kulakovi. V mnohých prípadoch i vedenie strany pozostáva zo živlom triedne cudzích; aj verejná správa, ba i vedenie masových organizácií, i vedenie JRD je v mnohých prípadoch a v nespoľahlivých rukách. Mnohí využívajú svoje pozície v týchto orgánoch pre svoje vlastné účely.

2. V dedinách južného Slovenska tvorí maďarské a slovenské kulactvo, pevný, jednotný front. Reakcia tak na jednej, ako i na druhej strane sa snaží zaniesť rozkol medzi slovenských a maďarských pracujúcich.

3. V dôsledku toho, že akcia JUH sa obracia jednostranne len proti maďarskej reakcii, jestvuje nebezpečie, že sa reakcii podarí túto akciu postaviť do svetla čisto nacionalistického, protimaďarského podujatia. V mnohých prípadoch šíria napríklad názor, že práva Maďarov jestvujú iba na papieri. Aj túto akciu využívajú k tomu, aby podceňovali národnostné rozpory reakčných kruhoch, už sú rozšírené také zprávy, že došla znova doba deportovania Maďarov a že sa Slovákom znovu poskytuje príležitosť dostať sa ľahko k maďarskému majetku. Práve preto považujeme za veľmi potrebné, aby sme dokázali nepravdivosť týchto tvrdení reakcie.

4. Navrhujeme, aby zanechané majetky boli dané pod spoľahlivý dozor, kým z týchto aspoň čiastočne uspokojíme náboristov, ktorí sa vrátili z Čiech.

5. Nakoľko maďarské pracujúce masy nebrali účasť na pozemkovej reforme, treba túto príležitosť bezpodmienečne využiť k tomu, aby sa oni dostali k pôde.

6. Túto príležitosť treba súčasne využiť k tomu, aby sa rozšířilo a prehĺbilo družstevné hnutie na dedine.

Zápisnica prečítaná a schválená.

D.a.h.

Forrás: *Slovenský národný archív, Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, 792. d.*

Jegyzetek

1. Zvara, Juraj 1965. *A magyar nemzetiségi kérdés megoldása Szlovákiában*. Bratislava, Politikai Könyvkiadó, 76–77. p.; Zvara, Juraj 1969. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1945*. Bratislava, Nakladateľstvo Epocha, 106. p.
2. Vö. Szarka László 1998. A (cseh)szlovákiai magyar közösség nyolc évtizede 1918–1998. Történeti vázlat. In Tóth László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. 1. kötet. Budapest, Ister, 49., 52. p.; Tóth László 2000. *Köz – művelődés – történet*. Budapest, Ister, 223. p.

3. Kaplan, Karel 1993. *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 139–140. p.; Barnovský, Michal 2004. Sovietsky zväz, komunisti a riešenie maďarskej otázky na Slovensku v rokoch 1945–1950. In Kárník, Zdeněk – Kopeček, Michal (sest.): *Bolševizmus, komunizmus a radikálny socializmus v Československu*. Svazek 3. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR–Dokořán, 165–166. p.
4. Slovenský národný archív (Szlovák Nemzeti Levéltár, a továbbiakban: SNA), Ústredný výbor KSS (Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottsága, a továbbiakban: ÚV KSS), 789. d., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 14. januára 1948.
5. 1948. március 6-án a pártonkívüli Mikuláš Ferjenčíket a kommunista Daniel Okáli kitelepítési kormánybiztos váltotta fel a belügyi megbízott tisztségében.
6. Szabó Károly és munkatársai (Berecz Kálmán és É. Szóke István) 1981. *A magyar–csehszlovák lakosságcsere története*. III. Budapest, Kézirat. (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, f. sz.: 293/I/III., 264. p.)
7. *Sbierka zákonov a nariadení republiky Československej* 1948. čiastka 52., 1–28. p.
8. *Úradný vestník* 1948. čiastka 55., 1276–1285. p.
9. Vartíková, Marta (zost.) 1971. *Komunistická strana Slovenska. Dokumenty z konferencií a plén 1944–1948*. Bratislava, Nakladateľstvo Pravda, 699–755. p.; Kaplan i. m. 145–150. p.; Barnovský i. m. 169–174. p.
10. SNA, ÚV KSS, 1. d., Zápisnica zo schôdzky Politického sekretariátu KSS, zo dňa 13. júla 1948.
11. Koloman Moško, azaz Moskovics Kálmán a két világháború között még magyar baloldali lapok szerkesztője, 1936–1938-ban a CSKP *Magyar Nap* című népfrontos napilapjának főszerkesztője volt.
12. Major 1945 után a párt pozsonyi Pravda Kiadóvállalatának vezérigazgatója, Lőrincz a kiadó munkatársa, Kugler kassai városi párttitkár, Fábry tornaljai járási párttitkár, Rabay a pozsonyi városi nemzeti bizottság képviselője volt.
13. SNA, ÚV KSS, 1. d., Zápis zo schôdzky Politického sekretariátu ÚV KSS dňa 12. novembra 1948.
14. Balázs Béla 1973. *Életünk*. Bratislava, Madách, 29., 41. p.
15. SNA, ÚV KSS, 1. d., Zápis zo schôdzky Politického sekretariátu ÚV KSS dňa 12. novembra 1948.
16. SNA, Povereníctvo vnútra – sekretariát (Belügyi Megbízotti Hivatal – Titkársága továbbiakban: SNA-sekr.), 193. d., 236/48 sekr., Záznam o l. schôdzke, konanej dňa 19. novembra 1948. (A Magyar Bizottság 1948. november 19-i üléséről készült feljegyzést lásd a mellékletben.)
17. Száraz József a későbbiekben a Csehszlovák Ifjúsági Szövetség magyar osztályának vezetője, Fellegi István a Csemadok első központi titkára, majd a komáromi Magyar Területi Színház alapító igazgatója, Solc István a Csemadok vezetőségi tagja, Stern Sarolta a magyar könyvek kiadásával foglalkozó Magyar Könyvtár vezetője lett.
18. Hargitai Ferenc, a lap első szerkesztőinek egyike ezzel szemben az *Új Szó* megjelenésének 10. évfordulóján publikált visszaemlékezésében azt közli, hogy a lap megjelenését nem későbbre halasztották, hanem 1949. január 1-jéről hozták előre 1948. december közepére (*Új Szó*, 1958. december 15.).
19. Lőrincz Gyula egyik visszaemlékezése szerint a lap címének kiválasztásával a két világháború közötti csehszlovákiai magyar kommunista sajtó hagyományaira kívántak építeni, ezért döntöttek végül a Barta Lajos által kiadott egykori pozsonyi népfrontos folyóirat címének átvétele mellett (*Új Szó*, 1964. szeptember 19.).
20. SNA, ÚV KSS, 2345. d., Záznam zo schôdzky Maďarskej komisie, konanej dňa 22. XI. 1948.
21. Fábry 1948. december elején Vándor József pozsonyi magyar konzulhoz intézett levelében a következőképpen fogalmazta meg a lappal kapcsolatos kifogásait: A lap megszervezésével megbízott személyek a pártvezetéstől olyan értelmű utasítást kaptak, hogy

- „semmilyen magyar panasznak nem lehet helye a lapban, semmilyen utalás az elmúlt négy évre. Szóval csak paradicsomi állapotokról szabad beszélni. [...] Ami a magyar tömegek felé fontos – panaszaik felkarolása – nem jöhet tekintetbe. Kijelentettem, hogy ezt a négy évet valamilyen formában ki kell beszélnünk magunkból, különben az mint méreg fertőz bennünket. [...] Az összbenyomás: a lap így szürke és szervilis lesz és a tömegek felé nem lesz hitele. A magyar komisszióknak át kell venni az utasításokat és aszerint írni. De mi megpróbáljuk a magunk hangszínezésével ezt a csapdát kikerülni, ha pedig nem megy, akkor elhallgatunk.” (Magyar Országos Levéltár [a továbbiakban: MOL], XIX-J-1-k, Külügyminisztérium admin. iratai, Csehszlovákia, 60. d., sz. n./1948-49).
22. Az SZLKP KB Elnöksége, noha korábban nem volt ellene kifogása, talán a Magyar Bizottság állásfoglalásának következtében is, 1949. február 5-én határozatban mondta ki, hogy nem engedélyezi a Munka című lap megjelentetését. (SNA, ÚV KSS, 790. d., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS, ktoré sa konalo dňa 5. II. 1949.)
 23. SNA, PV-sekr., 193. d., 236/48 sekr., Záznam o II. schôdzke, konanej dňa 1. decembra 1948. (A Magyar Bizottság 1948. december 1-jei üléséről készült feljegyzést lásd a mellékletben.) A Jó Barát, amelynek megszüntetése a Magyar Bizottság 1949. március 2-i ülésének napirendjén is szerepelt, a deportáltak nagy részének hazatértét követően valóban beszüntette megjelenését, utolsó száma 1949. április 10-én jelent meg.
 24. SNA, KSČ po roku 1945 (A CSKP 1945 után), 16. d., Obežník Sekretariátu ÚV KSS o vydávání týždenníka v maďarskom jazyku „Új Szó“ 8. 12. 1948.
 25. SNA, PV-sekr., 193. d., 236/48 sekr., Maďarská komisia – časopis „Új Szó“
 26. SNA, ÚV KSS, 789. d., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 9. decembra 1948.
 27. Zsilka László (szerk.) 1968. Az Új Szó évkönyve. Az Új Szó évkönyve. [Bratislava], Új Szó, 4. p.
 28. Új Szó 1948. december 15.
 29. SNA, ÚV KSS, 2. d., Zápis zo zasadnutia Organizačného sekretariátu ÚV KSS zo dňa 20. januára 1949; 790. d., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS, ktoré sa konalo dňa 5. II. 1949.
 30. Lőrincz Gyula az Új Szó megjelenésének 20. évfordulójára kiadott évkönyvben meglepő módon úgy nyilatkozott, hogy sem a lap megjelenéséről, sem napilappá alakításáról nem született párthatározat, holott mint a Magyar Bizottság tagjának és a lap egyik aktív létrehozójának, első főszerkesztőjének mindkettőről tudnia kellett. (Az Új Szó évkönyve... i. m. 4. p.; vö. Zsilka László: Mi az igazság az Új Szó indulásáról. Vasárnap 1990. február 2., 4. p.)
 31. Az Új Szó túlságosan magas példányszáma és napilappá való átalakítása miatt nyugtalanságukat kifejező szlovák pártvezetőket Viliam Široký pártelnök a február 5-i elnökségi ülésen azzal nyugtatta meg, hogy ha a lap átalakul napilappá, példányszáma ugyanis csökken majd, hiszen „a földműves napilapot vásárolni nem fog” (SNA, ÚV KSS, 790. d., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS, ktoré sa konalo dňa 5. II. 1949).
 32. SNA, ÚV KSS, 789. d., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 9. decembra 1948.
 33. A Magyar Bizottság három elképzelése közül végül csupán a kulturális szervezet létrehozására vonatkozó valószínűleg meg: az ifjúsági szövetségen belüli magyar osztály pár év alatt elhalt, a magyar nőszövetség létrehozására pedig kísérlet sem történt.
 34. SNA, PV-sekr., 193. d., 236/48 sekr., Návrh Maďarskej komisie na riešenie rámcových organizácií pre maďarských pracujúcich v RČS.
 35. SNA, PV-sekr., 193. d., 236/48 sekr., Návrh na stanovy kultúrneho spolku pre občanov maďarskej národnosti.

36. SNA, PV-sekr., 193. d., 236/48 sekr., Záznam o zasadnutí Maďarskej komisie dňa 7. januára 1949. (A Magyar Bizottság 1949. január 7-i üléséről készült feljegyzést lásd a mellékletben.)
37. MOL, XIX-J-32-a, Pozsonyi Főkonzulátus TÜK-iratai, 2. d., 31-87/1950. A pozsonyi főkonzulátus összefoglaló jelentése az 1949. évről. 2. kötet, 93–94. p.
38. SNA, PV-sekr., 193. d., 236/48 sekr., Záznam o zasadnutí komisie pre maďarské záležitosti pri Predsedníctve ÚV KSS, ktoré bolo dňa 16. II. 1949.
39. Az Ondrej Pavlík által január 7-én előterjesztett alapszabály-tervezet szerint az egyesület neve Szlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete lett volna.
40. SNA, PV-sekr., 193. d., 236/48 sekr., Záznam o zasadnutí Maďarskej komisie dňa 2. marca 1949. (A Magyar Bizottság 1949. március 2-i üléséről készült feljegyzést lásd a mellékletben.)
41. SNA, ÚV KSS, 2. d., Zápis zo zasadnutia Organizačného sekretariátu ÚV KSS dňa 2. marca 1949.
42. *Új Szó*, 1949. március 12.
43. Vö. Popély Árpád 2006. A Csemadok megalakulása a magyar konzuli jelentések tükrében. In Bárdi Nándor–Simon Attila (szerk.): *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 421–432. p. /Disputationes Samarienses, 7./
44. SNA, PV-sekr., 193. d., 236/48 sekr., Zápis o schôdzke Maďarskej komisie zo dňa 11. V. 1949.; MOL, XIX-J-1-j, Külügyminisztérium TÜK-iratai, Csehszlovákia, 53. d., 201/1949. A Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesületének alapszabályai.
45. SNA, ÚV KSS, 794. d., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS dňa 6. januára 1950.; a reszlovakizáltak Csemadok-tagságának vitájára: Popély i. m. 424–427. p.
46. SNA, ÚV KSS, 792. d., Upozornenie Maďarskej komisie P ÚV KSS na priebeh akcie JUH. (A Magyar Bizottság 1949. október 14-i ülésén készült jegyzőkönyvet lásd a mellékletben.)
47. SNA, ÚV KSS, 792. d., Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS, ktoré sa konalo dňa 21. októbra 1949.
48. A mellékletben szereplő dokumentumok szövegének tagolásán nem változtattunk, azokat eredeti szlovák nyelven, a korabeli szlovák helyesírási szabályok szerint közöljük.

Felhasznált irodalom

- Balázs Béla 1973. *Életünk*. Bratislava, Madách.
- Barnovský, Michal 2004. Sovietsky zväz, komunisti a riešenie maďarskej otázky na Slovensku v rokoch 1945–1950. In Kárník, Zdeněk – Kopeček, Michal (sost.): *Bolševizmus, komunizmus a radikální socialismus v Československu*. Svazek 3. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR–Dokořán, 154–182. p.
- Kaplan, Karel 1993. *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
- Popély Árpád 2006. A Csemadok megalakulása a magyar konzuli jelentések tükrében. In Bárdi Nándor–Simon Attila (szerk.): *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet 421–432. p. /Disputationes Samarienses, 7./
- Szabó Károly és munkatársai (Berecz Kálmán és É. Szöke István) 1981. *A magyar–csehszlovák lakosságcsere története*. III. Budapest, Kézirat. (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, f. sz.: 293/I/I-III., 264. p.)
- Szarka László 1998. A (cseh)szlovákiai magyar közösség nyolc évtizede 1918–1998. Történeti vázlat. In Tóth László (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. 1. kötet. Budapest, Ister, 9–80. p.

- Tóth László 2000. *Köz – művelődés – történet*. Budapest, Ister.
- Vartíková, Marta (zost.) 1971. *Komunistická strana Slovenska. Dokumenty z konferencií a plén 1944–1948*. Bratislava, Nakladateľstvo Pravda.
- Zvara, Juraj 1965. *A magyar nemzetiségi kérdés megoldása Szlovákiában*. Bratislava, Politikai Könyvkiadó.
- Zvara, Juraj 1969. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1945*. Bratislava, Nakladateľstvo Epoque.
- Zsilka László (szerk.) 1968. *Az Új Szó évkönyve*. [Bratislava], Új Szó.
- Zsilka László 1990. Mi az igazság az Új Szó indulásáról. *Vasárnap*, 1990. február 2. 4. p.

ÁRPÁD POPÉLY

ROLE OF THE HUNGARIAN COMMITTEE IN THE CREATION OF THE ÚJ SZÓ AND THE CSEMAKOK

The study discusses the history of the Hungarian Committee at the Slovak communist party leadership, and within this mainly the role of Új Szó party periodical and the Hungarian cultural organisation in the establishment of the CsemaKok. The role of the committee set up in November 1948 was to help party leadership to re-integrate Hungarians living in Slovakia and that lost their rights into the political, social, and economic life of the country, to prepare and implement decisions of the party relating the Hungarian minority. Although the Hungarian members of the committee (Major István, Lőrincz Gyula, Fábry István, Kugler János, and Rabay Ferenc) were all old party workers who had the confidence of the party, the disclosed archive documents evidence that they opposed to the Slovak party leadership in many issues, and/or to the Slovak members of the committee (Daniel Okáli, Ondrej Pavlík, and Ladislav Novomeský), that after its less than one year of its existence, in October of 1949 led to the cancellation of the Hungarian Committee.